

Det unga geniet Johannes Brahms porträtteras av unge stjärnpianisten Aristo Sham

Johann Sebastian Bach Preludium och fuga i C-dur ur Wohltemperiertes Klavier
(1685-1750)

Johannes Brahms Pianosonat nr 1 i C-dur op. 1
(1833-97) Allegro – Andante – Scherzo. Allegro molto e con fuoco –
Finale. Allegro con fuoco

Frédéric Chopin Preludium i Fiss-moll op. 28
(1810-49)

Johannes Brahms Pianosonat nr 2 i Fiss-moll op. 2
Allegro non troppo, ma energico – Andante con espressione –
Scherzo: Allegro – Finale: Allegro non troppo e rubato

PAUS

Robert Schumann Träumerei
(1810-56)

Johannes Brahms Pianosonat nr 3 i F-moll op. 5
Allegro maestoso – Andante. Andante espressivo –
Scherzo. Allegro energico – Intermezzo –
Finale. Allegro moderato ma rubato

En dag i september 1853 klappar den 20-årige Johannes Brahms på dörren till paret Clara och Robert Schumanns hus i Düsseldorf. En av husets döttrar öppnar och hör en gäll röst fråga om Schumanns är hemma. Han får till svar att de kommer hem nästa dag. Då är Brahms tillbaka med egna kompositioner, som han spelar upp för Robert och Clara. De blir alltmer förvånade över den originella musiken och Robert skriver i sin dagbok: "Besök av Brahms (ett geni)". I sin tidskrift Die Neue Zeitschrift für Musik skrev sedan Robert en artikel med titeln Nya vägar. *"Nu har den nya Messias kommit, sprungen direkt ur Minervas huvud. Han heter Johannes Brahms. Även hans yttre förkunnade för oss att han var en utvald. Då han satt vid pianot avslöjade han underbara talanger. Härtill kom ett rent genialt spel som förvandlade pianot till en orkester av klagande och högt jublande röster. Vi drogs in i alltmer förtrollande sfärer. Det var sonater – men snarast dolda symfonier."* Brahms blev med ens ett känt namn i hela Europa.

Johannes Brahms tre tidiga pianosonater som han förmodligen spelade upp har flera gemensamma drag, de har en briljant, ibland nästan virtuos karaktär och de har alla citat från dikter som överskrifter i de långsamma satserna. Brahms var en ivrig läsare av romaner och

dikter. Det sägs att när han i tidiga tonår spelade piano, i så kallade Amusierlokale vid Elbe i hemstaden Hamburg, alltid hade en bok liggande på pianot. Förmodligen kunde den extremt begåvade unge Johannes läsa dikter samtidigt som han spelade enklare dansmusik för gästerna. Det var mest sjömän som kom och då inte bara för att dricka. Flickorna stod till tjänst med annat också. Kontrasten mellan kärleken i de romantiska dikterna och det som Johannes såg med egna ögon var säkert påfallande och bidrog antagligen till Brahms komplicerade inställning till kvinnor.

I inledningen av sonaten i C-dur får man otvetydigt Hammarklaversonaten i tankarna. Det rytmiskt pregnanta huvudtemat andas Beethoven. Det andra viktiga temat är en stor kontrast: en långt utspunnen melodi som går i moll och skapar en lätt melankolisk stämning. Den kommer att dominera utvecklingen av satsen. Andantesatsen är precis som i Fiss-mollsonaten variationer över en medeltida Minnelied. Nu med inledande texten: *Hemligt går månen upp. Blå, blå små blommor! Genom silvermoln går hans bana. Blå, blå små blommor! Rosor i dalen, flicka i salen. Åh, vackraste Rosa!* I codan kan man höra en duett mellan sopran- och tenorstämmorna. Kanske gestaltar detta de två trogna hjärtan som dikten talar om mot slutet. Scherzot bryter bryskt den lugna atmosfären med sin vilda attack. Mittdelen, Trion, lugnar inte ner. En passionerad uppåtgående melodi leder mot en höjdpunkt innan scherzot repeteras. Hur ska finalen kunna bli en stegring? Jo, Brahms lyckas genom att bjuda på en otrolig rytmisk energi. Satsen har ytterligare ett lyriskt citat men förtäckt. Kontrasttemat i moll är en melodi baserad på Robert Burns dikt *My heart's in the Highlands*.

Johannes Brahms komponerade sin Pianosonat nr 2 i Fiss-moll 1852 i Hamburg. Även om Brahms skrev den före pianosonaten i C-dur valde han att låta publicera C-dursonaten först eftersom han ansåg den ha större kvaliteter. Bägge sonaterna sändes med rekommendation från Robert Schumann till Breitkopf & Härtel och gavs ut 1853. Den dramatiska och tekniskt krävande musiken i bägge sonaterna var kanske ett sätt för den unge Brahms att visa upp sig och imponera. Första satsen i Fiss-mollsonaten har en ganska konventionell uppläggning med två kontrasterande teman. Den andra satsen är en serie variationer över en tysk medeltida Minnelied (Kärlekssång): *Mir ist Leide*. Den inleds med orden: *Det smärtar mig att vintern har gjort både skog och hed bleka. Hans tvång låter inga blommor springa fram*. Mot diktens slut ljusnar de mörka tankarna på den tillbeddas kalla hållning. *Jag vill sjunga och åter ge henne min uppvaktning Det kan lyckas mig att bryta hennes vrede*. Musiken vänder också till dur. Så följer ett scherzo i 6/8-takt med en skön brytning mellan inledningens spänstiga rytm och det innerligt sjungande mittpartiet. Finalen öppnar med en långsam inledande idé som blir huvudtema i det efterföljande allegrot. Slutet överraskar. Tempot sänks, öppningen av satsen citeras, snabba Liszt-aktiga passager, allt detta med sordin, och så bara slut med ett par ackord.

Brahms fullbordade den tredje sonaten i F-moll i oktober 1853 i Düsseldorf. Det är ett verk av symfoniska proportioner och det visar på den snabba utveckling Brahms musik genomgick under några korta ungdomsår. Sonaten är ett av romantikens pianistiska mästerverk och den av Brahms sonater som oftast spelas. Vi kastas direkt in i en passionerad berättelse genom första satsens tumultartade inledande tema där pianistens händer tycks få extra fingrar för att kunna nå över hela pianots register och att kunna gestalta något storartat. En rofylld melodi i dur bildar en behövlig kontrast. Över inledningen till Andantet placerar Brahms i noterna ett citat från en dikt av C-O Sternau: *Kvällen slocknar, månskenet skiner, det finns två hjärtan som förenas i kärlek och omfamnar varandra i hänryckning*. Satsen är lång och fylld av flödande melodier. När man tror att satsen är slut kommer en lång coda med en ny melodi

som växer ut till en extatisk klimax innan satsen ebbar ut. Den store pianisten Claudio Arrau har beskrivit satsen: "Det är den största kärleksmusiken efter Tristan och Isolde." Scherzot tvingar oss bort från förtrollningen med korthuggna motiv och påstridiga rytmer. Rückblick, (Återblick), står det över den fjärde satsen som blickar tillbaka mot den andra satsen men nu har musiken fått en helt annan mörkare ton. Man anar pukor i en sorgmarsch. Vad menar Brahms? Är lyckan i andra satsen bara en dröm? Finalen i denna remarkabla sonat är ett rondo som har allt. En livlig start, lyriska melodier, ibland marschkänsla och till sist ett uppskruvat tempo med virtuosa riskfyllda passager som driver musiken mot ett triumfartat slut. Man skulle kunna säga att det enda negativa med sonaten är att den blev hans sista pianosonat.

Aristo Sham är ingen ny bekantskap för vår festival. Han gjorde en fantastisk lunchkonsert här för några år sedan och därför kändes det extra spännande att följa förra årets Van Cliburn-tävling med Aristo som en av deltagarna. Han vann och lovorden var värtaliga: Ett häpnadsväckande intellekt kombinerat med en djup emotionell resonans. Han vann inte bara guldmedaljen utan också The Audience Award. Efter tävlingen skrevs 800 tidningsartiklar, artiklar där man talade om Aristos Van Cliburn-vinst och hans konserter i tävlingen hade på kort tid streamats två miljoner gånger i 125 länder. Aristo är 30 år och han kommer från Hongkong. Han började vid tre års ålder spela piano med sin mamma som lärare och gick sedan på The Hong Kong Academy for Performing Arts och vidare på Harrow School i London. Aristo debuterade med orkester i Hongkong när han var elva och det följdes av konserter med London Symphony Orchestra och English Chamber Orchestra. 2009 kunde man möta honom i TV-programmet The World's Greatest Musical Prodigies. Aristo har ett dualdegree-program i ekonomi och musik från Harvard och har ett Artist Diploma från Juilliard. Han har även undervisats i Arvika av Julia Mustonen-Dahlkvist.